

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 704 с.
2. Дрозд І.К. Державний фінансовий контроль : [навчальний посібник] / Дрозд І.К., Шевчук В.О. – К. : ТОВ «Імекс –ЛТД», 2007. – 304 с
3. Економічний енциклопедичний словник: [у 2 т.] / [за ред. С.В. Мочерного]-Т.1. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
4. Економічний енциклопедичний словник: [у 2 т.] / [за ред.. С.В. Мочерного]. Т. 2. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.
5. Івахненко С.В. Нормативне забезпечення автоматизації корпоративного фінансового контролю: світовий досвід / С.В. Івахненко // Фінанси України, № 10. - 2008. – С. 95-105.
6. Мескон М.Х. Основи менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; [пер. с англ.]. - М. : Дело, 1992. - 702 с.
7. Міжнародні професійні стандарти внутрішнього аудиту // http://www.iaa.ru/inner_auditor/standard/
8. Пантелеев В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : [моногр.] / В.П. Пантелеев ; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. – 491 с.
9. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 2007 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, №29, ст.389.

УДК 330.342:631.16**КРИТЕРІЇ ТА ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ
В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

*Ботвіна Н.О. - к. е. н., Одеський Міжнародний
гуманітарний університет*

Постановка проблеми. Поняття «сталий розвиток» привертає увагу тим, що предметом дослідження вперше стає процес зміни, тобто розвиток. Це пов'язано як зі зміною соціально-економічної формації, так і зі специфікою розвитку в інформаційному суспільстві, яка зумовлює швидку зміну стану суспільної системи та її складових [1]. Зважаючи на те, що здійснювані в аграрній сфері перетворення відчутно зачепили систему фінансових стосунків, закономірності і масштаби розвитку яких визначаються передусім тією роллю, яку бере на себе держава в їх поступу, теоретичного узагальнення та наукового обґрунтування вимагає система критеріїв та індикаторів фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери економіки України за існуючих викликів і запитів сьогодення.

Стан вивчення проблеми. У наукових працях В. Борисової, О. Гудзь, М. Дем'яненка, С. Кваші, П. Лайка, Ю. Лупенка, М. Маліка, О. Могильного, П. Саблука, П. Стецюка, А. Чупіса, Л. Худолій та ін. знайшли віддзеркалення теоретичний базис та особливості, пов'язані з розробкою фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери економіки України та визначення у цьому світлі її

критеріїв та індикаторів. Водночас входження економіки України в ринкові відносини породило необхідність перегляду системи критеріїв та індикаторів фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери економіки України та окреслення специфіки їх застосування в аграрній сфері економіки.

Завдання і методика досліджень. З огляду на обґрунтування та недостатність розробок з даної проблеми, метою цієї статті є визначення напрямів модернізації системи критеріїв та індикаторів фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери економіки України, обґрунтування дієвих заходів щодо підвищення їх ефективності в нових умовах економічного простору.

Результати досліджень. У Концепції сталого розвитку населених пунктів, яка схвалена постановою Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-ХІУ, визначено, що сталий розвиток населених пунктів - це соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь [1].

До переваг, що отримує Україна, створюючи модель сталого розвитку аграрної сфери, належать не тільки економічні фактори, а й можливість стабілізації економіки аграрної сфери і вирішення актуальних екологічних питань. При цьому пріоритет фінансової політики у тріаді «економіка - людина - природа» переміщується від економіки до людини та природи. Такий розвиток має бути тривалим у часі (сталим) і не відбуватися за рахунок погіршення можливостей наступних поколінь людей забезпечувати свої потреби.

Головне завдання сталого розвитку можна сформулювати як реформування всієї практичної діяльності людини, насамперед процесів економічного та соціального розвитку, таким чином, щоб досягнення економічних та соціальних цілей не здійснювалось за рахунок природи, а навпаки, сприяло відтворенню природного ресурсного потенціалу.

Відповідно до еволюції поглядів економістів на проблеми фінансової стабільності та рівноваги змінювалися і погляди на систему критеріїв та індикаторів фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери економіки та показники їх ефективності. Старі критерії видозмінювалися, уточнювалися, додавалися нові критерії.

Нині найбільш актуальним завданням фінансової політики в аграрній сфері є розвиток аграрної економіки і, відповідно, забезпечення гідного рівня життя сільських мешканців. Використовуючи традиційні показники розвитку сільських населених пунктів, нині неможливо об'єктивно й адекватно визначити основні тенденції і закономірності розвитку сільських територій. Необхідно обов'язкове врахування динамічних, складних і вагомих екологічних факторів, а також комплексної дії взаємозв'язків усіх природних і техногенних факторів при формуванні генпланів та стратегій розвитку аграрної сфери. З огляду на це важливо окреслити системні проблеми, що вимагають першочергового вирішення в аграрній сфері.

Так, для об'єктивної оцінки ефективності фінансової політики забезпечення сталого розвитку аграрної сфери слід використовувати кілька груп показників, які пов'язані: по-перше, з соціальними умовами проживання сільського населення та його здоров'ям; по-друге, з рівнем розвитку та дієвістю аграрної економіки; по-третє, зі станом навколишнього природного середовища. Важливу роль у розвитку сільських населених пунктів відіграє інтерпретація цілей та завдань збалансованого поступу у вигляді показників і цифр, зрозумілих як фахівцям, так і широкому колу мешканців. Розробка відповідної системи критеріїв та індикаторів, є першим

кроком у реальному утвердженні принципів сталого розвитку в аграрній сфері. Саме такі критерії та індикатори мають стати кількісними показниками результативності спільних зусиль фінансової політики, громади та місцевої влади стосовно створення гармонійної аграрної сфери.

Позиції кожної країни в аграрній сфері вагомо залежать від її «потенціалу», який у широкому розумінні визначається як «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані»; або «приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [6, с. 108].

Основою формування оптимальної структури аграрної сфери виступає її потенціал, для оцінки якого важливо відпрацювати надійний методичний інструментарій. В економіці зміст дефініції «потенціал» найчастіше розкривається у вигляді сукупності наявних засобів та ресурсів. [5, с.64]. Отже, на спроможність задовольняти потреби населення у продовольстві суттєво впливає забезпеченість країни ресурсами, які частково «даровані природою» певної території (земля, вода, біорізноманіття, корисні копалини, інші) та створені людиною. Не менше значення має здатність ефективно використовувати ці ресурси. При цьому використовують різні критерії, хоча більшість авторів надає перевагу забезпеченості природними ресурсами, виробничими потужностями, характеристику населення. Особливі вимоги висувуються до системи оцінювання

О. Мошенець вважає необхідним оцінювати обсяг виробництва товарів народного споживання, інвестиції в основний капітал, надання кредитів банками; проф. І.Школа акцентує увагу на зовнішньоекономічній та торгівельній діяльності [6, с. 12 - 16]. Проте, жодна з розглянутих методик не враховує в комплексі особливості саме сталого розвитку аграрної сфери.

З метою здійснення позитивних змін необхідно визначити умови перетворення потенційних можливостей у реальні досягнення соціально-економічного розвитку. На відміну від економічного потенціалу, рівень економічного розвитку аграрної сфери характеризує якісні досягнення: життєвий рівень сільського населення, освіта і культура, розвиненість соціальної та виробничої інфраструктури та ін. [7, с. 257].

Оцінювання потенціалу сталого розвитку аграрної сфери має здійснюватись за методикою, яка дозволить робити висновки щодо ефективності управління аграрною сферою за рахунок порівняння з результатами сталого розвитку. Відтак, з метою забезпечення порівняності показників слід для визначення індикатора потенціалу аграрної сфери використовувати структуру, аналогічну структурі індикатора сталого розвитку, використовуючи чинники, які становлять потенціал показників сталого розвитку, тобто за трьома складовими. Індикатор потенціалу сталого розвитку має характеризувати потенціал аграрної сфери з різних аспектів сталого розвитку: економічного, людського, природного.

Оскільки важливим є вплив економічного розвитку на соціальний розвиток та екологію, а з цим і вагомість першої складової має бути дещо більшою, ніж інші. Особлива увага до природних ресурсів зумовлена тим, що навіть на рівні агроформування при визначенні потенціалу враховують сукупність природних умов і ресурсів [8, с. 7]. Відтак, чинниками природної складової, яка характеризує забезпечення аграрної сфери природними ресурсами, слід вважати ресурси, даровані природою: земельні (сільськогосподарського призначення), лісові, водні. Потенційні можливості сталого розвитку людського капіталу можливо охарактеризувати набором індикаторів, які можуть бути однокомпонентними чи визначатись на основі декількох складових. Зокрема індикатору потенціалу доходів сільського

населення, який розраховується на підставі даних про кількість зареєстрованих об'єктів Єдиного державного реєстру підприємств, організацій та установ на 1000 осіб, що підвищували кваліфікацію та навчались новим професіям; індикатору, що оцінює науковий потенціал за рахунок чисельності фахівців, які мають науковий ступінь та виконують наукові та науково-технічні роботи; фахівців вищої кваліфікації, які мають науковий ступінь та зайняті в аграрній сфері економіки України, індикатору потенціалу умов життя, до складу якого можуть включатись: індикатор потенціалу території; індикатор потенціалу забезпеченості житлом; індикатор демографічного навантаження непрацездатними; індикатор популяції сільського населення.

Слід також оцінити наявність умов для розвитку людини, організації дозвілля на основі: індикатора потенціалу закладів культури, індикатора потенціалу туристично-готельного комплексу, індикатора потенціалу залучення дітей до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах тощо.

Складовими інтегрального показника потенціалу аграрної сфери виступають: соціальний (трудоий), природно-ресурсний, інфраструктурний, економічний, інвестиційний, науково-технічний, податковий, експортний потенціали. Основні підсистеми потенціалу аграрної сфери є багатомірними категоріями, які взаємодіють та взаємодоповнюють одна одну, і в кінцевому результаті сукупний потенціал виступає функцією різних складових (низки потенціалів).

При оцінці потенціалу аграрної сфери прийнято використовувати показники обсягу валової доданої вартості галузі, основних виробничих фондів, рівня оплати праці, безробіття та зайнятості в промисловому виробництві, щільності комунікаційних зв'язків, наявності земельних, водних та лісових ресурсів, обсягу експортно-імпортних операцій. Проте система оцінок за такими показниками ще не повністю відображає потенційні можливості аграрної сфери та можливість її структурної трансформації. Більш повно це можуть виразити показники, які засвідчують ступінь залучення наявного потенціалу у відтворювальний цикл. Тому для аналізу розвитку галузей аграрної сфери та зміни їх структури необхідно розглядати додаткові характеристики потенціалу до яких віднесемо: динаміку виробництва продукції у вартісній оцінці; фінансовий стан агроформувань; капітальні вкладення з розподілом затрат на технічне переоснащення, реконструкцію і розширення діючих агроформувань, на нове будівництво за джерелами їх формування; забезпечення виробництва матеріально - сировинними ресурсами; вплив галузей на навколишнє середовище; співвідношення досягнутих обсягів виробництва з потребами регіону; вікову структуру активної частини виробничих основних фондів; рівень концентрації, спеціалізації та кооперування виробництва; впровадження у виробництво нових технологій; розвиток ринкових відносин в аграрній сфері (рівень самозабезпеченості, ефективність структури, виконання бюджету, збалансованість ввозу-вивозу продукції); вектор структурних змін.

Нині незаперечною метою фінансової політики будь-якої демократичної держави є забезпечення гідних умов для життя населення, створення соціально-економічної основи для сталого демократичного розвитку, що відповідає принципам моралі, права і справедливості. Багато політиків, а також економісти висувають як вихідний принцип максимізації вирішального критерію функціонування економіки – рівня добробуту якості життя. Варто відзначити, що даний принцип відкидає апіорне безумовне перевагу тій чи іншій моделі економіки. Добробут людини, його спосіб життя або, іншими словами, його забезпечення необхідними для життя матеріальними та духовними благами можна оцінювати рівнем розвитку

благ і характером споживання. У цьому випадку цей критерій має економічний сенс. Безперечно, XXI століття є століттям якості.

Зокрема, дана категорія зайняла чільне місце у багатьох галузях людської діяльності, стала важливим предметом методології світової науки, що дозволило їй, без перебільшення, зайняти місце сучасної парадигми цивілізованого розвитку [3]. Формування орієнтованої на задоволення інтересів і потреб індивіда соціальної політики є неможливим без забезпечення його свобод, розвитку, належного заробітку, соціальних стандартів тощо, що в цілому може визначатися двома категоріями: „рівнем" та „якістю життя". З іншого боку, роль влади у забезпеченні рівня та якості життя є визначальною, оскільки проблеми, які повинні вирішуватися, невіддільні ринковим механізмам.

Базовим принципом у становленні категорії „якість життя" стало визнання, окрім матеріальних, духовно-соціальних і культурних потреб індивіда. На даний час якість життя грає роль одного з ключових чинників національної конкурентоспроможності. Крім того, якість життя визнано міжнародною спільнотою як один із головних показників, що характеризує розвиток країн і народів.

Не менш важливе місце категорія „якість життя" займає в аграрній сфері. Процеси управління аграрною сферою у тій чи іншій мірі торкаються більшості сторін життєдіяльності індивіда. Однак, уводячи до їх цільового складу поняття „якості життя" цілком зрозуміло, що мова йтиме про його новий об'єкт - „якість". У даному аспекті узагальнюючою особливістю методології оцінки якості життя є вплив двох підходів [4, с. 32]: об'єктивістського (такого, що досліджує об'єктивні умови існування індивіда) та суб'єктивістського (суб'єктивна оцінка індивідом задоволеності своїм життям та його умовами).

Процес регулювання якості життя є цілеспрямованою дією на політичні, економічні, господарські, соціальні і культурні процеси [5, с. 42]. У регіональному вимірі суб'єктами управління якістю життя, безперечно, є інституційна система (система органів публічної влади - органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій). Участь громадських організацій у процесах управління якістю є принциповою з позиції технології тотального управління якістю (TQM) [3, с. 76]. Складові суб'єкта управління взаємодіють між собою шляхом правових норм ієрархічного підпорядкування та делегування повноважень. У процесі дієвого управління якістю життя повинна формуватися система цілей, прямо чи опосередковано пов'язаних із її покращенням. У свою чергу, цілі можуть класифікуватися на довго-, середньо- і короткострокові та входити до програм розвитку аграрної сфери. Безперечно, існує потреба диференціації загальних цілей на конкретні підцілі компетенцій складових суб'єкта, що є складною задачею фінансової політики аграрної сфери. Реалізація визначених цілей повинна здійснюватися регламентованими методами фінансової політики, що веде до формування керуючих впливів суб'єкта на складові аграрної сфери.

Висновки та пропозиції. Таким чином, стратегічні цілі фінансової політики в аграрній сфері повинні передбачати створення ринкового фінансового механізму, який би стимулював суб'єктів науково-технічної та підприємницької діяльності до розробки, виготовлення і реалізації інноваційної продукції. Тактичні цілі визначають: пряме бюджетне фінансування; створення організаційно-правових засад реалізації фінансової політики забезпечення конкурентоспроможності і розвитку аграрної сфери; формування сприятливих умов для залучення фінансово-кредитного сектора до кредитування аграрної сфери; використання позабюджет-

ного механізму в стимулюванні підходів до здійснення інноваційної діяльності в аграрній сфері тощо.

Перспективи подальших досліджень. Фінансову політику щодо активізації комплексного фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрної сфери слід проводити з урахуванням сфер впливу, глибини і масштабності застосування важелів та інструментів, ступеня втручання та тиску.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методичних засад оцінювання результатів та потенціалу сталого розвитку з метою визначення дієвості органів влади, виявлення чинників впливу на формування потенціалу та ефективність його використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2007 р. // Офіц. вісн. України. - 2007. - № 79. - Ст. 2961.
2. Коломійчук В.С. Соціально-економічний розвиток адміністративного району в умовах перехідної економіки (підходи до вивчення, стратегії розвитку): монографія/ в.с.КОЛОМІЙЧУК - Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. - 440 с.
3. Дробышева В. В. Интегральная оценка качества жизни населения региона: Монография / В. В. Дробышева, Б. И. Герасимов. - Тамбов: Изд- во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. - 108 с.
4. Панкратова, Е. В. Комплексная методика оценки качества жизни региона / Е. В. Панкратова // Вестник ИГЭУ - Вып. 1. - 2009. - С. 31 - 37.
5. Ткачев, А. Н. Качество жизни населения, как интегральный критерий оценки эффективности деятельности региональной администрации / А. Н. Ткачев, Е. В. Луценко // Научный журнал КубГАУ - 2004. - № 2(4). - С. 30 - 44.
6. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання: [Монографія] / І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козменко та ін.; за ред. І. М. Школи. - Чернівці, 2003. - 464 с.
7. Экономическая теория национальной экономики и мирового хозяйства (политическая экономия) : учебник / под ред. проф. А. Г. Грязновой, проф. Т. В. Чечеловой. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. - 326 с.
8. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування і оцінка: [Навч. посібн.] / Н. С. Краснокутська. - Київ : Центр навчальної літератури, 2005. - 352 с.

УДК 338.431.2

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АГРОМАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

Бурова О.М. – здобувач, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку аграрного сектора економіки країни характеризується поступовим створенням принципово нових умов підпри-